

Mehmet Erkal

Hukuku Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi oldu, 1987'de doçent unvanını aldı. Bir süre Ürdün'de araştırmalarda bulundu. 1993'te profesörlüğe yükseldi, 1996'da Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığına tayin edildi ve iki dönem dekanlık yaptı. 28 Şubat (1997) sürecinden öğrencilerin etkilenmemesi için büyük gayret gösterdi, fakültede kaliteli bir öğretim ortamı oluşturmaya çalıştı. 2002 yılında tekrar Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki görevine döndü ve 2011'de emekliye ayrıldı. Aynı fakültede ve 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fakültesi'nde yüksek lisans derslerine girmeye, tez danışmanlığı yapmaya devam etti. Son dönemleri hıfzını pekiştirme yanında sağlık problemleriyle geçti ve 25 Ekim 2015'te vefat etti. Hoş sohbetiyle tanınan, arkadaşları tarafından sevilen bir kişiydi. İslâm hukukunun hemen her alanında elliye yakın yüksek lisans ve doktora tezi yöneten Erkal, ilmi çalışmalarını İslâm tarihinin erken dönemindeki malî hukuk üzerine yoğunlaştırmıştır.

Eserleri. 1. *Zekât: Bilgi ve Uygulama* (İstanbul 2004). 2. *el-Meşâdirü'l-kadîme li'l-iktisâd ve'l-mâliyyeti'l-İslâmiyye ve muvâzenetühâ fimâ beynehâ* (İstanbul 2008). 3. *İslâm'ın Erken Döneminde Vergi Hukuku Uygulamaları* (İstanbul 2009). Mehmet Erkal'ın doktora tezini gözden geçirerek yeni kaynaklarla zenginleştirip hazırladığı bu eseri, Cumhuriyet Türkiye'sinde İslâm malî hukukuna dair ilk akademik çalışma olan Salih Tuğ'un *İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı* başlıklı eserinin (Ankara 1963) devamı niteliğindedir. Muhammed Hamîdullah'ın geliştirdiği yaklaşım ve araştırma konuları ışığında şekillenen Tuğ'un araştırması Hz. Peygamber dönemiyle sınırlıyken Erkal, Hulefâ-yi Râşidîn dönemini de nisbeten daha zengin atıflar ve kaynaklarla incelemiştir. Büyük çoğunluğu İslâm malî hukukuyla ilgili çeşitli makaleler kaleme alan ve tebliğler sunan Erkal'ın

TDV İslâm Ansiklopedisi'nde (*DİA*) başta "beytümâl, cizye, ganimet, oşür, zekât" olmak üzere ön dört maddesi çıkmış, *İslam'da İnanç İbadet Ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*'nde de (İstanbul 1997) bazı maddeleri yayımlanmıştır. Makalelerinden bazıları şunlardır: "İslâmın İlk Devirlerinde Para ve Zekât Nisabının Hesaplanması" (*MûlîFD*, sy. 3 [1985], s. 79-101); "Beytül-Mâl" (*MûlîFD*, sy. 4 [1986], s. 9-22); "Madeni Para, Banknot ve Kâğıt Para Mübadelesinde Faiz" (*Para, Faiz ve İslam*, İstanbul 1992, s. 161-182); "Seferle İlgili Mesafe Ölçümleri" (*Seferilik ve Hükümleri*, İstanbul 1997, s. 153-170); "Toprak Mahsullerinin Zekâtı: Oşür" (*İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 10 [Konya 2007], s. 9-35); "Usûl İstılahlarının Ortaya Çıkışında İslam Fetihlerinin Rolü: İstihsân Örneği" (*İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 21 [2013], s. 11-28).

EYYÜP SAİD KAYA

EROL, Safiye (1902-1964)

«Cumhuriyet dönemi romancı ve yazarı.»

2 Ocak 1902 tarihinde Edirne'ye bağlı Uzunköprü'de doğdu. Babası Uzunköprü Belediyesi kâtiplerinden Sâmi Bey, annesi Bektaşî Tekkesi'ne mensup Keşanlı Emine İkbâl Hanım'dır. Aile 1906'da İstanbul Üsküdar'a taşınınca ilkokulu burada okudu. Ardından Fransız Mürebbiyeler Okulu'na devam etti; 1914'te Alman Lisesi'ne kaydoldu. 1917'de Türk-Alman Dostluk Derneği'nin aracılığıyla gittiği Almanya'nın Lübeck şehrinde özel Falkenplatz Lisesi'nden mezun oldu (1919). Almanya'da çıkan bazı olaylar üzerine aynı yıl İstanbul'a döndü. Bir süre sonra ortalık yatışınca tekrar Almanya'ya gitti ve 1921'de Marburg an der Lahn'da yüksek tahsile başladı. Kısa bir süre de Freiburg'daki Real Gymnasium'a devam etti. 1923'te Münih Üniversitesi'ne geçti; burada klasik Arap şiirinde bitki adlarına dair "Die Pflanzennamen in der altarabischen Poesie" adlı teziyle doktor unvanını aldı (1926). Ertesi yıl yurda döndü. Safiye Sami adıyla Selma Lagerlöff'ten tercümelemler yaptı; *Millî Mecmuâ*'da fikrî yazılar ve Dilârâ imzasıyla küçük hikâyeler yayımladı. 1931'de evlendi. 1943'teki Belediye Meclisi üyeliği dışında herhangi bir görev almadı. *Havadis*, *Son Havadis* ve *Yeni İstanbul* gazeteleriyle *Türk Yurdu* dergisinde millî ve kültürel meseleler, örf, âdet ve gelenekler üzerine yazılar yazdı.

Safiye Erol

1961-1964 yıllarında Üsküdar İmar ve Kültür Derneği'nin mensubu olarak bazı kültürel faaliyetlere katıldı. 1 Ekim 1964'te İstanbul'da vefat etti ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Gerek yazıları gerekse romanlarıyla yaşadığı yıllarda pek fazla dikkati çekmeyen Safiye Erol'un *Kadıköyü'nün Romanı* (1938), *Ülker Fırtınası* (1944), *Ciğerdelen* (1946) ve *Dineyri Papazı* (1955) adlı romanları gazetelerde tefrika edildikten sonra yayımlanmıştır. 1940'lı yılların ikinci yarısında önce Samiha Ayverdi, onun vârisiyle da Kenan Rifâî ile tanışır (1948), böylece hayatında yeni bir dönem başlar. O zamana kadar cevaplandıramadığı birçok soruyu, halledemediği meseleleri Kenan Rifâî'nin sohbetlerinde öğrendikleriyle halleder; bu şekilde yıllardır içinde esen fırtınalar diner ve ruhen sükûnete kavuşur. İlk yazılarından itibaren bir kadın duyarlılığının hâkim olduğu eserlerinde Doğu ve Batı kültüründen gelen özümsemiş yoğun bir hava dikkati çeker. Eserlerinde çevre gözlemlerine, bu gözlemlerden çıkardığı sonuçlara yer verir; şehir, sokak, hayvan, çiçek ve böceklerle bile farklı bir açıdan yaklaşır. Zaman zaman küçük yaşta annesinden dinlediği hikâye ve anekdotları anlatırken Keşan ağız özelliklerini kullanır. 1930'lu yılların İstanbul'una yazılmış bir nevi ağıt sayılabilecek olan *Kadıköyü'nün Romanı*'nda, dağılan Osmanlı Devleti'nden modern Türkiye'ye geçişin ortaya çıkardığı problemler anlatıldığı gibi yer yer eski İstanbul'un gündelik hayat tasvirlerine de yer verilir. Tasavvufî bir muhteva ile kader fikrinin hâkim olduğu, büyük ölçüde kültür değişimlerinin ele alındığı, yer yer otobiyografik özellikler de gösteren *Ülker Fırtınası*, Batı kültürünü özümsemiş roman kahramanının yerli ve millî değerler karşısında bir bakıma uyum arayışının hikâyesidir.

Samiha Ayverdi'nin "uyanık ve tahlilci bir kafa" diye nitelediği Safiye Erol

yaşadığı yıllarda daha ziyade *Çiğerdelen* romanıyla tanınmış ve belli ölçüde bir şöret kazanmıştır. Romanda yaşanmakta olan zamanda ve geçmişte cereyan eden, fakat birbirine bağlanan iki olay vardır. Aktüel zamanın olaylarını Turhan Tuna anlatır; romanın diğer kahramanı Can-güzel de kaleme aldığı "Sarı Sipahiler", "Yedi Peçeli" ve "Çiğerdelen" hikâyeleriyle geçmişteki olayları nakleder. Osmanlı Devleti'nin yükseliş çağlarında Rumeli topraklarında sınır boylarında yaşayan akıncıların hayat hikâyesiyle onların torunlarının günümüzdeki yaşayışlarının karşılaştırıldığı, yer yer destanî özellikler gösteren *Çiğerdelen*'de geçmişle yaşanan zaman arasında ruh ve davranış bakımından bir ilişki kurulmak istenir. Yazar bunu çerçeve hikâyenin içine yerleştirdiği mâzi hikâyeleriyle gerçekleştirirken yapı bakımından çağdaşlarından farklı bir teknik kullanmıştır. Esasen eserin başarısı da buradadır. Romanda geçmişle şimdiki zamanı *Çiğerdelen* (Macaristan'da Osmanlı kale-si), serhat boyları, ateş, toprak ve yol gibi semboller birleştirir. En önemli sembol insanın benliğini kuşatan esas duyguyu ve ideali temsil eden *Çiğerdelen*'dir. *Dineyri Papazı*'nı ise romancı, Hindistan'da yetişen "ketaki" adlı bir çiçeğin hikâyesinden hareketle insanlara sanat vasıtasıyla bir şeyler söylemek isteyenlerin macerasını anlatmak için yazdığını söyler.

Romanlarında genellikle kadınlara ait problemleri ve kadının çevre ile ilişkilerini ele alan Safiye Erol'un kahramanları kaderlerinin mahkûmu gibi görünseler de iradeleri sayesinde sonunda ıstıraptan kurtulur ve arınarak âdeta yeniden doğmayı başarır. Romanlarına hâkim olan aşk duygusu beşerî aşktan Allah'a ve giderek topluma doğru bir gelişme gösterir. Yazar makalelerinde Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yûnus Emre, Erzurumlu İbrâhim Hakkı, Hasan Sezâi-yi Gülşenî, İsmâil Hakkı Bursevî, Kaygusuz Abdal, Dede Efendi, Fâtih Sultan Mehmed, III. Selim, Sokrat, Homeros, Shakespeare, E. Zola, Goethe, V. Hugo, Schopenhauer, Pierre Loti gibi Doğu'dan ve Batı'dan bazı portrelerle İstanbul, Edirne, Bursa, İznik gibi şehirleri ve tabiatla ilgili birtakım konuları ele almıştır. Biraz da dönemin geçerli değer hükümleri dolayısıyla edebiyat tarihçileri dışında adı ve eserleri uzun süre anılmayan Safiye Erol, ancak 2000'li yıllardan sonra eserlerinin tekrar yayımlanmasıyla âdeta yeniden keşfedilmiş ve kısa zamanda Türk okuyucusunun ilgi odağı haline gelmiştir.

Bu tarihten itibaren hakkında akademik çalışmalar yanında değişik bilimsel toplantılar yapılmıştır.

Eserleri: *Kadıköyü'nün Romanı* (1938), *Ülker Fırtınası* (1944), *Çiğerdelen* (1946, 1974), *Dineyri Papazı* (2001), *Çölde Biten Rahmet Ağacı* (2001); *Portugaliya İmparatoricesi* (Selma Lagerlöff'ten, 1941), *Su Kızı* (La Motte-Fouqué'den, 1945); *Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık* (Sâmiha Ayverdi v.dğr. ile birlikte, 1951), *Makaleler* (haz. Halil Açıkgöz, 2002), *Hikâyeler* (haz. Halil Açıkgöz, 2002).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâmiha Ayverdi, *Âbide Şahsiyetler*, İstanbul 1976, s. 195-218; İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul 2001, s. 291-292; a.mlf., "Erol, Safiye", *TDEA*, III, 70; Mehmet Nuri Yardım, *Safiye Erol Kitabı*, İstanbul 2003; Halil Açıkgöz, "Safiye Erol'da Edirne ve Edirne Üniversitesi", *I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2003)*, Edirne 2003, s. 405-431; Erdoğan Erbay, *Safiye Erol'un Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Erzurum 2005; Yakup Çelik, "Cumhuriyet Dönemi: Roman", *Türk Edebiyatı Tarihi* (ed. Talât Sait Halman v.dğr.), İstanbul 2006, IV, 248-250; Sema Uğurcan, *Edebiyatımız: Yazarlar, Meseleler*, İstanbul 2012, II, 360-378; Selim İleri, "Erol, Safiye", *DBİst.A*, III, 194.

ABDULLAH UÇMAN

ERSAL, Yusuf Ziyaeddin

(1879-1961)

Müdris ve müftü.

Düzce'nin Fabrika (Karacahacımusa) köyünde doğdu. Mahlası "Ezherî", künyesi Ebû'l-Hayr'dır. Babası Hasan Efendi, annesi Hanife Hanım'dır. Dedesinin ismi Şahin'dir. Şebsîğ Çerkezleri'nden olup ataları Kuzey Kafkasya muhaciridir. Babası ilme değer veren, takvâ sahibi bir kişiydi. Orta öğreniminden sonra Kahire'ye giderek Ezher'de tahsil gördü. Buradaki hocaları arasında Muhammed Bahît, Abdurrahman Uleyş ve Muhammed Abduh önde gelir. Düşüncelerinin oluşmasında özellikle Muhammed Abduh'un önemli etkisi vardır. Ezher'den mezun olunca 1904'te döndüğü İstanbul'da Fâtih Külliyesi'nde Eğinli Hacı Hâfız Efendi'nin derslerine dört yıl devam etti. Dersîâm Nasuhendizâde Mustafa Âsım Efendi'den icâzet aldı (1907). 25 Nisan 1909'da Düzce Bidâyet Mahkemesi üyeliğiyle göreve başladı. Düzce'de 1918'de Cem'iyetü'l-müdrisîn'in şubesini açtı, aynı yıllarda Ömer Ziyâeddin Dağüstânî'den de icâzet aldı.

Yusuf Ziyaeddin Ersal

Yusuf Ziyaeddin, millî kuvvetlerin Düzce'ye gelişi üzerine 22 Ağustos 1920'de müdrislik görevinden ayrılarak Bulgaristan'ın Şumnu vilâyetine gitti. 1918'de açılan Şumnu Türk Öğretmen Okulu'nda (Dârü'l-muallimîn) ve Medresetü'n-nüvvâb'da Arapça, tefsir ve hadis dersleri okuttu. Medresetü'n-nüvvâb'ın ilk müdürü Emrullah Efendi'nin 1941'de ölümünden sonra okulun müdürlüğüne getirildi. Ancak kendisinin de benimsemediği yeni rejim ona tahammül edemediğinden kendi arzusuyla görevinden ayrıldı. Otuz yıllık Bulgaristan hayatının ardından 1950'de Türkiye'ye döndü. Sırasıyla Çaycuma, Devrek müftülüğü, Bolu vâzilîği, Niğde, Altındağ (Ankara), Konya müftülüğü, Ankara gezici vâzilîği görevlerinde bulundu. En son Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dinî Eserler İnceleme Kurulu'nda görev yaptı. Bu sırada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın isteğiyle Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay'ın hazırladığı Kur'ân-ı Kerim meâli önce Ersal ve Hasan Hüsnü Erdem tarafından incelenmiş, daha sonra Mahir İz başkanlığındaki bir heyetçe redaksiyonu yapılmıştır. Ersal, 14 Kasım 1961'de Kastamonu Nasrullah Camii'nde verdiği vaazdan sonra Düzce'ye hareket etmek üzere iken öldü ve Düzce Karacahacımusa köyüne defnedildi. Mezar taşı kitâbesi Hasan Basri Çantay tarafından yazılmıştır. Arapça ve Farsça bilen Ersal'ın öğrencileri arasında Osman Keskoğlu, Mehmed Fikri, Ahmet Davudoğlu, Osman Kılıç, Yusuf Kerim, İsmail Cambazov sayılabilir.

Şeyh Efendi diye anıldığı Şumnu'da ılımlı bir düşünce yolu izleyen Ersal gönül adamlığı niteliğini ortaya koyan Şerif Paşa Camii hatipliği ve camilerde okuttuğu özel dersler sırasında uyguladığı yöntem açısından gelenekselci yaklaşımı, Dârü'l-muallimîn'deki öğretmenliği esnasında derslerdeki eleştirel ve akılcı tavrı, Medresetü'n-nüvvâb'daki akademisyen kişiliği,